

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Кафедра менеджменту,
публічного управління та персоналу

МАРКОВИЧ РУСЛАН МИКОЛАЙОВИЧ

УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ |

Спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Студент спеціальності
«Публічне управління
та адміністрування»
Маркович Р.М.

(підпис)
Науковий керівник,
к. е. н., доцент Чикало І.В.

(підпис)

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту
«__» _____ 2024 року
Зав. кафедри, д. е. н., професор
Шкільняк М.М.

Промінь, ініціали (підпис)

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	6
1.1. Сутність, значення та особливості використання природно-ресурсного потенціалу територіальної громади.....	6
1.2.Методичні підходи щодо використання природно-ресурсного потенціалу територіальної громади	12
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СЛАВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	19
2.1. Аналіз стану та можливостей використання природно-ресурсного потенціалу в досліджуваній територіальній громаді.....	19
2.2. Оцінка ефективного використання природно-ресурсного потенціалу досліджуваної територіальної громади.....	25
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЇЇ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	31
3.1. Напрями удосконалення стратегічного планування використання природно-ресурсного потенціалу досліджуваної територіальної громади	31
3.2. Розробка методичних засад економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу досліджуваної територіальної громади.....	36
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ВСТУП

Актуальність проблеми. Проблематикою у новостворених територіальних громадах була самостійність у забезпеченні соціально-економічного розвитку їх територій. Проте, соціально-економічна та екологічна стійкість сформованих територіальних громад в умовах децентралізаційних процесів забезпечується за допомогою раціонального природокористування. Все це пов'язано з використанням природних ресурсів, їх станом і характером що характеризується сукупністю явищ природи, які використовуються людиною в їх діяльності для підтримки свого існування. Відтак, важливим ресурсним потенціалом громади є природні ресурси.

Найважливішим чинником економічного розвитку регіонів та країни загалом є природно-ресурсний потенціал, від стану і забезпеченості якого залежать напрями і масштаби розвитку, розміщення продуктивних сил, насамперед ресурсомістких виробництв. У сучасних умовах зростає значення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, що дозволяє знизити матеріаломісткість продукції, забезпечити зростання продуктивності праці і підвищити ефективність діяльності економіки на будь-якому рівні.

Отже, постає потреба у виокремленні індикаторів, які могли б надати характеристику природно-кліматичним умовам громади. Також постає питання про розробку методики усіх індикаторів для групування або рейтингування територіальних громад на основі природно-ресурсного потенціалу. Для вирішення цієї проблеми, на нашу думку доцільно використати методику SWOT-аналізу. Тому об'єктивна і точна оцінка природних ресурсів та їх визначення є вкрай необхідною процедурою, від проведення якої може залежати весь розвиток території та суб'єктів діяльності, які на ній розташовані.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Питаннями сутності природно-ресурсного потенціалу в сучасній економічній літературі займалася низка науковців: І. Дмитрієвський, М. Реймерс, Б. Данилишин, В. Міщенко, С. Дорогунцов, В. Руденко, Л. Шевчук, В. Павлов і С. Лукін, В. Клочков.

Разом із тим, наукова цінність праць зазначених авторів є неперевершеною. Проте, окремі аспекти щодо аналізу використання природно-ресурсного потенціалу ТГ залишаються невирішеними.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка напрямів щодо удосконалення методичних засад економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу та розробка практичних рекомендацій щодо їх впровадження на місцевому рівні управління.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки таких завдань:

- визначити сутність, значення та особливості використання природно-ресурсного потенціалу ТГ;
- охарактеризувати методичні підходи щодо використання природно-ресурсного потенціалу ТГ;
- проаналізувати стан та можливості використання природно-ресурсного потенціалу в досліджуваних ТГ;
- здійснити оцінку ефективного використання природно-ресурсного потенціалу досліджуваної ТГ;
- розробити напрями щодо вдосконалення стратегічного планування використання природно-ресурсного потенціалу досліджуваної ТГ;
- надати рекомендації щодо розробки методичних засад економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу досліджуваної ТГ.

Об'єктом дослідження є природно-ресурсний потенціал ТГ.

Предметом дослідження є механізм використання природно-ресурсного потенціалу ТГ..

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань у процесі дослідження використано загальнонаукові засоби і прийоми дослідження, застосовано діалектичний, системний методи, а також методи аналізу, синтезу, абстрагування, порівняльний аналіз та інші. Для розгляду теоретико – методичних засад використання природно-ресурсного потенціалу ТГ використано систему загальнонаукових методів, зокрема індукції та дедукції,

що дозволили виявити особливості використання природно-ресурсного потенціалу ТГ; системного, порівняльного, аналізу при дослідженні стану та можливостей використання природно-ресурсного потенціалу в досліджуваній ТГ, що дозволило розробити напрями щодо перспектив соціально-економічного розвитку досліджуваної ТГ в контексті удосконалення використання її природно-ресурсного потенціалу.

Інформаційною базою дослідження є «Конституція України, закони України, постанови Верховної Ради і Кабінету Міністрів України, нормативно-правові документи, монографічна література, періодичні видання, наукові праці провідних вчених, ресурси мережі Інтернет, матеріали діяльності Славської територіальної громади».

Теоретична новизна одержаних результатів полягає в дослідженні теоретико – методичних засад використання природно-ресурсного потенціалу ТГ.

Практична значущість результатів дослідження полягає у виробленні практичних рекомендацій, які можуть бути використані в діяльності Славської ТГ в процесі використання її природно-ресурсного потенціалу .

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО - МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1. Сутність, значення та особливості використання природно-ресурсного потенціалу територіальної громади

Природно-ресурсний потенціал ТГ є важливим чинником розміщення продуктивних сил, до якого належать природні ресурси та природні умови. В Україні територіальні громади для самозабезпечення не мають в наявності всіх ресурсів в повному обсязі. Відтак, практика засвідчує, що не всі села, селища, міста є самостійними територіальними одиницями, а їх мешканці – самостійною ТГ з формуванням та використанням власних бюджетів.

«Під природними ресурсами розуміють тіла та сили природи, які можуть бути використані для задоволення потреб як всередині громади, так і за її межами за умови наявності відповідного розвитку продуктивних сил». Природні ресурси – це «система компонентів природи, які використовуються або можуть бути використані на певному етапі розвитку продуктивних сил для задоволення матеріальних і духовних потреб людини, громади, країни та суспільства в цілому» [10].

«І. Шкуратова визначає, що природно-ресурсний потенціал це здатність природних систем надавати необхідні для економічного розвитку якості і кількість природних ресурсів у сформованих умовах господарювання, зберігаючи при цьому свій природний стан» [39].

«Природно-ресурсний потенціал – це сукупність природних ресурсів і природних умов у певних географічних межах, що забезпечує задоволення економічних, екологічних, соціальних, культурно-оздоровчих і естетичних потреб» [9]. В. Мазурчук «пропонує під природно-ресурсним потенціалом території (акваторії) розуміти «сукупну продуктивність природних ресурсів, засобів виробництва і предметів споживання, що виражається у їхній суспільній споживній вартості» [15].

«Н. Попадинець та І. Патицька розглядають природно-ресурсний потенціал як фактори розміщення і розвитку продуктивних сил і визначають як сукупність запасів усіх природних компонентів (мінерально-сировинних, водних, земляних, лісових, повітря, кліматичних тощо) на конкретній території в певний період часу» [22].

«П. Жук визначає природно-ресурсний потенціал як здатність природних ресурсів задовольняти потреби процесу виробництва матеріальних, культурних і духовних благ у вигляді товарів і послуг для забезпечення життєдіяльності людини та зростання її добробуту» [9].

Ми вважаємо, що варто розглядати характерні особливості природно-ресурсного потенціалу територіальних громад у розрізі видів природних ресурсів, з розподілом території, на якій вони розташовані, відповідно до правового статусу (землі державної, громадської (комунальної) власності, функціонального використання, величини розвіданих запасів корисних копалин, ліцензій на використання тощо. При цьому необхідністю є визначення екологічно небезпечних територій, або таких що можуть зазнати негативного впливу у перспективі.

природно-ресурсний потенціал територіальної громади – це сукупна продуктивність природних ресурсів, засобів виробництва і предметів споживання, виражена в їхній суспільній споживній вартості на певній території в певний період часу» [10].

Природно-ресурсний потенціал можна визначити з різних точок зору. Якщо розглядати його як сукупність лише природних ресурсів, до яких можуть належати також природні умови, такі як рельєф і клімат, то його сутність набуває ширшого значення. У такому випадку це не лише матеріальні природні ресурси, що використовуються у виробничій діяльності як засоби виробництва. До природно-ресурсного потенціалу також входять інші елементи екосистеми, які сприяють задоволенню різноманітних людських потреб, наприклад, підтриманню здоров'я чи організації відпочинку.

На перший погляд може здатися, що природно-ресурсний потенціал і природні ресурси є тотожними поняттями, оскільки включають схожі елементи та чинники. Проте важливо враховувати, що в багатьох дослідженнях наголошується на необхідності комплексного підходу до оцінки природно-ресурсного потенціалу. Це пояснюється тим, що природні ресурси в межах певного регіону утворюють не просто сукупність окремих елементів, а єдиний природний комплекс, де всі компоненти взаємопов'язані. Просте підсумовування ресурсів не враховує синергетичного ефекту, який виникає завдяки взаємодії та спільному використанню різних поєднань ресурсів території.

«Є. Мержинський і В. Глущевський на основі проведених досліджень систематизували і виділили три основні підходи до трактування сутності природно-ресурсного потенціалу» [18]:

«Природничо-науковий підхід, представниками якого були Є. Качан, А. Ігнат'єв, В. Ключков,, В. Руденко. Вони розглядали природно-ресурсний потенціал з позиції сукупності, продуктивності, потужності наявних ресурсів регіону, які використовуються в національній економіці. Такий потенціал вважається об'єктом природокористування. Важливим чинником для цього підходу є сукупність географічного положення території, природних ресурсів і інших компонентів географічного середовища» [18] .

Макроекономічний підхід розглядає природно-ресурсний потенціал як ключовий елемент економічного розвитку регіону, що базується на рівні розвитку техніки та технологій. У межах цього підходу природно-ресурсний потенціал розглядається як частина матеріальних благ, які формують національне багатство. Природні ресурси виступають природним фактором із властивостями споживчої вартості, задовольняючи суспільні потреби в ресурсах. Рівень забезпеченості регіону природними ресурсами прямо впливає на розвиток суспільного виробництва. Серед дослідників, які представляють цей підхід, можна виділити Н. Соколову та А. Букрєєва.

«Збалансований екосистемний підхід характеризується тим, що природно-ресурсний потенціал розглядається як певна еколого-економічна система, що функціонує у межах збалансованого регіонального розвитку. Для цього напряму характерне визначення природно-ресурсного потенціалу як теоретично граничного обсягу природних ресурсів, які можуть бути використані суспільством без порушення умов існування і розвитку майбутніх поколінь. Тобто цей потенціал створює умови для розвитку промисловості і сільського господарства, він є джерелом задоволення потреб суспільного виробництва, створення засобів і умов життєдіяльності людей, що не призводить до порушення рівноваги в навколишньому природному середовищі» [18].

Управління природно-ресурсним потенціалом на регіональному та місцевому рівнях є складним і стратегічно важливим завданням, яке охоплює процеси його формування, розвитку, розподілу та ефективного використання. Природно-ресурсний потенціал поділяється на кілька основних категорій, серед яких водні, лісові, мінеральні та земельні ресурси. Така класифікація дозволяє забезпечити раціональне використання та планування ресурсів з урахуванням специфіки кожного виду (рис.1.1).

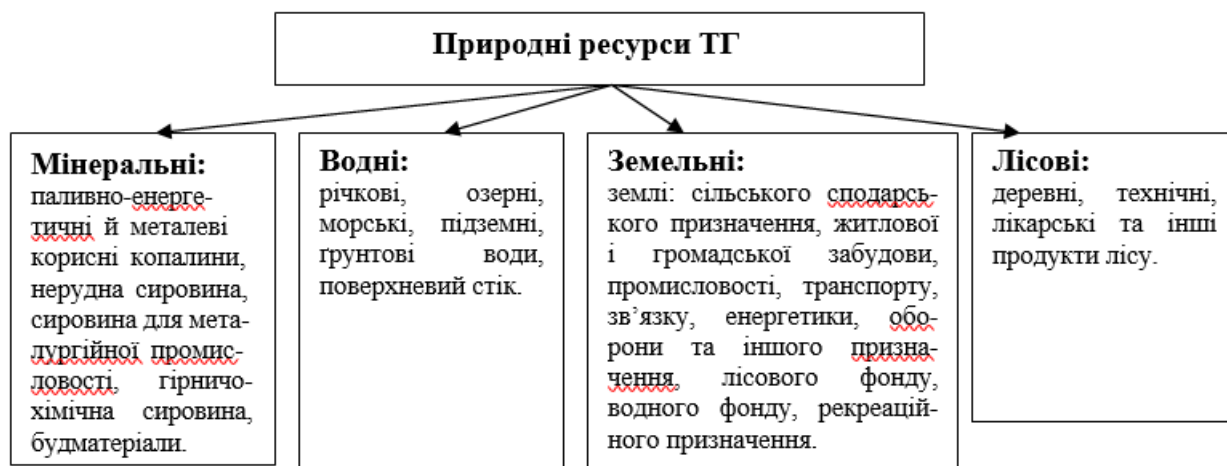

Рис.1.1. Структура природно-ресурсного потенціалу територіальних громад

Складовими поняття природно-ресурсний потенціал є: демографічний, природний, управлінський (владний), виробничо-технічний, майновий, фінансовий, інвестиційно-інноваційний та інші потенціали, притаманні тій чи іншій території (рис 1.2.).

Рис.1.2. Складові природно-ресурсного потенціалу територіальних громад

«Рівень розвитку вже наявної соціальної та транспортної інфраструктури суттєво впливає на рівень використання та розвитку всіх інших ресурсних потенціалів» [22].

Ефективність використання природно-ресурсного потенціалу залежить як від об'єктивних, так і від суб'єктивних чинників. До об'єктивних належать географічне розташування та спеціалізація підприємств у межах територіальної громади. Суб'єктивні чинники охоплюють рівень організації праці, виробництва та зусилля колективу.

Обсяг природно-ресурсного потенціалу можна визначити лише за умови комплексного аналізу всіх видів ресурсів з урахуванням різного ступеня їхнього впливу на виробництво в підприємствах із різною спеціалізацією, що функціонують у різних природно-економічних умовах. Водночас зростання масштабів господарської діяльності та виробництва збільшує споживання природних ресурсів, що призводить до дисбалансу в природному середовищі та загострення соціально-економічних проблем як у громадах, так і в регіоні загалом.

Процес господарського використання природних ресурсів створює взаємозв'язки між різними їх видами, а результатом діяльності є наповнення місцевого бюджету. Для забезпечення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу громадам необхідно здійснювати оцінку стану та можливостей наявних ресурсів. Проте, однією з актуальних проблем є відсутність інформації у деяких територіальних громад про власні природні ресурси, що обмежує їх ефективне використання.

Природно-ресурсний потенціал територіальних громад в процесі свого раціонального використання базується на таких принципах:

- «системності: передбачає встановлення між структурними елементами природно-ресурсного потенціалу зв'язків, які забезпечують цілісність його відтворення і функціонування;
- комплексності: тісно пов'язаний з принципом системності і передбачає визначення причинних взаємозалежностей між структурними елементами природно-ресурсного потенціалу, їх зміну та розвиток у просторі і часі за кількісними та якісними ознаками;
- оптимальності: регулює обмін речовин між економічною та природною системами таким чином, що задоволення виробничих потреб у природних ресурсах здійснюється за умов мінімізації витрат суспільної праці та збереження якості навколишнього середовища;

- синергізму: базується на принципах системності та комплексності і означає, що взаємодія різних природних ресурсів не обмежується парними зв'язками окремих елементів, а включає інтегральні, прямі та обернені зв'язки;
- самовідновлюваності: передбачає здатність природно-ресурсного потенціалу самостійно відновлювати свої кількісні та якісні характеристики відповідно до термінів споживання природних ресурсів, що використовуються в економічній діяльності територіальної громади» [23] .

Одним із ключових завдань є забезпечення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, адже його ефективне застосування сприятиме розвитку економіки та зміцненню соціальної стабільності в громадах. Дослідження цієї категорії підкреслює необхідність вдосконалення обліку та управління природними ресурсами, а також розробки методології їх оцінки, яка враховувала б екологічну ситуацію, суспільні потреби та економічні реалії країни.

Таким чином, сталий розвиток і ефективне функціонування кожної територіальної громади залежать від рівня використання природно-ресурсного потенціалу, можливостей його відновлення та достатності ресурсного забезпечення.

1.2. Методичні підходи щодо використання природно-ресурсного потенціалу територіальної громади

У контексті використання природно-ресурсного потенціалу територіальної громади важливу роль відіграє методичне забезпечення. Основною метою функціонування громади є забезпечення розширеного відтворення соціально-економічного потенціалу в довгостроковій перспективі. Це завдання стає ще більш актуальним, оскільки стратегічне управління громадою орієнтоване на розширений розвиток, який створює резерви стійкості для ефективного функціонування в умовах демократичного устрою.

Досягнення цієї мети залежить від своєчасних стратегічних рішень, що позитивно впливають як на сучасний стан громади, так і на її майбутнє.

Ефективність управлінських рішень у громадах забезпечується завдяки використанню внутрішньої інформації та даних моніторингу стану навколишнього середовища й природних ресурсів. Серед методичних підходів до прийняття стратегічних рішень популярними є PESTEL-аналіз, McKinsey, ADL, BCG-матриця тощо. Однак найперспективнішим, на нашу думку, є SWOT-аналіз. Цей інструмент дозволяє одночасно оцінювати сильні й слабкі сторони, а також враховувати можливості й загрози, що сприяє формуванню обґрунтованих стратегічних цілей.

SWOT-аналіз є швидким і ефективним методом оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища, що дозволяє аналізувати поточний стан об'єкта дослідження. Проте його використання у практичній діяльності виявляє й певні недоліки, наприклад, суб'єктивність оцінок, складність у визначенні пріоритетів або взаємозв'язків між різними елементами аналізу:

- «проблеми з первинною інформацією, яка характеризує об'єкт дослідження і зовнішнє середовище (повнота, актуальність, достовірність);
- проблеми з експертними оцінками (суб'єктивність, недостатня компетентність);
- надмірне захоплення кількісним аналізом на шкоду якісному; 4) акцентування уваги на загальних оцінках і недостатня увага до розгляду окремих параметрів, що необхідно для детального» [13].

Оцінка природно-ресурсного потенціалу територіальних громад може складатися з таких етапів:

1. «Формування системи індикаторів, які дають можливість оцінити природно-ресурсний потенціал територіальної громади; формування умов оцінки індикаторів у рамках двох груп: сильні і слабкі сторони та можливості і загрози. Відповідно до досліджень, проведених на замовлення Європейського Союзу, оптимальна частка заліснених територій має становити не менше від 32 %, що дає можливість здійснювати позитивний вплив на екологічну сферу

регіону. При цьому для ведення промислового використання лісових ресурсів частка заліснених територій має становити не менше від 40 %» [17].

2. Проведення оцінки.

3. Розрахунок інтегрованого показника стратегічного потенціалу природних ресурсів територіальної громади (при якому здійснюється визначення стратегічного природно-ресурсного потенціалу територіальної громади на основі результатів отриманих при оцінці сильних і слабких сторін, можливостей і загроз).

4. Визначення стратегічного природно-ресурсного потенціалу територіальної громади на основі результатів отриманого при оцінці сильних і слабких сторін, можливостей і загроз. Відтак, стратегічний потенціал природно-ресурсного-потенціалу територіальної громади можна розрахувати за формулою:

$$СП = (C + M) - (Cл + З), \quad (1)$$

де СП – стратегічний потенціал природно-ресурсного потенціалу територіальної громади; С – сильні сторони; М – можливості; Сл – слабкі сторони; З – загрози.

5. «Визначення стратегічної зони громад. На цьому етапі здійснюється аналіз побудови матриці SWOT. Для цього використовуються отримані результати в розрізі бальної оцінки сильних і слабких сторін та можливостей і загроз для територіальної громади. Сильні та слабкі сторони, можливості та загрози позиціонуються на полях матриці SWOT-аналізу. Кожне поле цієї матриці має певні позначення» [24]:

– «поле СіМ – поєднання сильних сторін і можливостей (дає відповіді на питання яким чином використати сильні сторони громади для реалізації природно-ресурсного потенціалу громади), у результаті чого можна сформулювати єдину стратегію Максi-Максi» [24];

– «поле СлМ – поєднання слабких сторін і можливостей (дає відповіді на питання як мінімізувати та розвинути слабкі сторони громади використовуючи природно-ресурсний потенціал» [24];

- «поле СіЗ – поєднання сильних сторін і загроз (дає відповіді на питання як використати сильні сторони громади для знешкодження загроз» [24];

- «поле СлЗ – поєднання слабких сторін і загроз (формування даного комплексу стратегій дає можливість визначитись з основними стратегічними проблемами громади, тобто визначити як загрози можуть посилити прояв слабких сторін громади)» [24].

В цьому контексті необхідно використати методичний підхід, який допоможе визначити найдоцільнішу стратегічну зону (одне із полів: СіМ, СлМ, СіЗ, СлЗ).

6. Візуалізація результатів.

Отже, проведення SWOT-аналізу є інструментом, що виокремлює проблеми та загрози та допомагає зосередитися в тих напрямках, де є найбільші перспективи та можливості розвитку територіальної громади враховуючи при цьому природно-ресурсний потенціал.

В контексті використання природно-ресурсного потенціалу важливе значення мають фінансові можливості територіальних громад на перспективу. Такі можливості показують що необхідністю є врахування незадіяних у виробничо-господарський обіг ресурсів території, зокрема, наявних природних ресурсів: лісових, рекреаційних, мінеральних. Оцінювання фінансових можливостей територіальних громад від використання природних ресурсів, які незадіяні на момент дослідження повинно базуватися на прогнозованих розрахунках доцільності їх використання на визначений період часу враховуючи при цьому витрати на реалізацію. Зазначимо, що таку модель природних ресурсів можна використовувати для:

- «оцінки інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості території громади, створення кластерів та інших ресурсних об'єднань;

- співробітництва громад і міжгромадівських зв'язків для спільного використання ресурсів;

- забезпечення сталого розвитку території;

- пошуку та виявлення резервів щодо підвищення фінансової спроможності громади» [16].

В територіальних громадах виникають проблеми щодо використання ними низки природних ресурсів, які супроводжуються частковою відсутністю законодавчої та нормативної бази щодо розподілу тих чи інших ресурсів між громадою, регіоном чи державою. А саме не має чіткого визначення, що належить громаді для її власного фінансового забезпечення, а що державі.

«До 2018 р. від використання лісових ресурсів, а саме від заготівлі деревини в порядку рубок головного користування, територіальна громада не отримували ніяких коштів. Однак завдяки позиції Асоціації міст України в Бюджетному та Податковому кодексах прийняті важливі для місцевого самоврядування зміни. Зокрема, вдалось відстояти відрахування до бюджетів міст обласного значення та територіальній громаді 37% надходжень від рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування» [5].

«5.08.2018 р. набрав чинності Закон України від 10.07.2018 №2497-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств». У Законі внесені зміни до ст. 273 Податкового кодексу України, відповідно до якої передбачається оподаткування земельним податком земель лісогосподарського призначення» [28].

Зазначимо, що місцеві ради своїми рішеннями визначають ставки земельного податку. Відтак, суб'єкти господарювання, які користуються земельними ділянками лісогосподарського призначення повинні подавати уточнюючі декларації з плати за землю. Проте, ставки земельного податку на лісові землі у рішеннях органів місцевого самоврядування не зазначалися. Разом з тим більшість рішень мають пункти «Інше», які й передбачають 5%.

«Оскільки рішення щодо визначення ставок земельного податку є регуляторним актом і, відповідно до закону, визначена чітка послідовність прийняття таких рішень, вносити зміни в такі рішення неможливо. Для розрахунку сум земельного податку необхідно використовувати нормативну грошову оцінку одиниці площі ріллі по областях (наказ Міністерства аграрної

політики та продовольства України від 23.05.2017 №262)» [35].

«Ще однією можливістю використання «природно-ресурсного потенціалу є процес передачі землі сільськогосподарського призначення поза межами населених пунктів у комунальну власність територіальних громад. Підставою такого рішення є розпорядження уряду. Водночас, процес передачі земель сільськогосподарського призначення складається з кількох основних етапів» [35]:

- «проведення інвентаризації всіх або частини земель у межах громади;
- орган місцевого самоврядування ініціює процес передачі земельних ділянок;
- держгеокадастр розробляє необхідну документацію з землеустрою;
- держгеокадастр приймає наказ про передачу земель;
- орган місцевого самоврядування ухвалює рішення про прийняття цих земель у комунальну власність;
- органи місцевого самоврядування та Держгеокадастр підписують акт приймання-передачі земельних ділянок;
- орган місцевого самоврядування реєструє право власності територіальної громади на такі земельні ділянки» [35] .

В Україні більшість територіальних громад є сільськогосподарськими, хоча в окремих з них також розташовані промислові об'єкти, що формують надходження до місцевого бюджету. Важливим завданням є забезпечення передачі фінансових ресурсів від держави на місцевий рівень, оскільки це дозволяє громадам поповнювати свої бюджети через орендну плату за землю та земельний податок. Наприклад, у 2018 році плата за землю становила понад 13% від загальних доходів бюджетів територіальних громад.

Однак існують проблеми, які ускладнюють ефективне використання земель сільськогосподарського призначення громадами. Серед них— необхідність проведення інвентаризації земель, що потребує значних фінансових затрат. Багато громад не мають достатньо ресурсів для цього.

Інші проблеми включають отримання земель, які вже були передані в оренду, а також помилки при формуванні земельних ділянок, що ускладнює реєстрацію прав власності для громади, орендарів та інших учасників земельних відносин.

Для вирішення цих проблем у вересні 2021 року Мінрегіон України спільно з Координатором проектів ОБСЄ запропонували інновацію — «картосхему громади». Метою цієї ініціативи є створення чіткого розуміння кордонів територіальних громад та їх ресурсного потенціалу. Картосхеми мають допомогти в ефективному управлінні територією, проведенні інвентаризації майна та ресурсів для подальшого стратегічного планування розвитку громад. Водночас існуючі картосхеми не визначають юридичних меж громад. Наступним кроком Міністерства розвитку громад та територій України, спільно з Держгеокадастром, буде визначення юридичних меж територіальних громад, що дозволить посилити правову визначеність і покращити управління земельними ресурсами на місцевому рівні.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СЛАВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Аналіз стану та можливостей використання природно-ресурсного потенціалу в досліджуваній територіальній громаді

В контексті використання природно-ресурсного потенціалу Славської територіальної громади важливим є аналіз стану та можливостей його використання.

«Славську ТГ було створено 18 серпня 2017 року у відповідності до Закону України «Про добровільне об'єднання громад» від 05 лютого 2015 року №157-VIII. Центром громади є селище міського типу Славське Стрийського району Львівської області шляхом об'єднання Славської селищної, Волосянківської, Либохорівської та Нижньорожанківської сільських рад. Згідно з 24 розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 718-р щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Львівської області та відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 р. № 624-р. Про затвердження перспективного плану формування територій громад Львівської області внесено зміни щодо територіального устрою Славської територіальної громади, до складу якої увійшли відповідні населені пункти» [17]. (табл.2.1).

Основою для об'єднання громад послужили функціональні зв'язки між об'єднаними сільськими територіями і Славськом та спільне розуміння щодо розвитку туризму як пріоритетної сфери діяльності на території громади. Відтак, історичні та природні передумови сприяють тому, що Славське є важливим туристичним центром Карпатського регіону, а власне туристична індустрія є основою економічного розвитку громади. Лише за останні роки кількість туристів, які відвідали Славське збільшилася в декілька разів (більше

950 тис.), що свідчить про високу туристичну привабливість селища. У той же час, інші села громади не використовують свого туристичного потенціалу.

Таблиця 2.1

Склад Славської територіальної громади

№ з/п	Найменування територіальних громад та населених пунктів, що входять до їх складу, із зазначенням адміністративного статусу	Чисельність населення станом на 1 січня 2020 р.	Відстань до потенційного адміністративного центру спроможної територіальної громади, кілометрів
1	Селище міського типу Славське	3537	0
2	Село Грабовець	68	16,2
3	Село Либохора	912	15,2
4	Село Верхня Рожанка	1183	18,5
5	Село Нижня Рожанка	757	13,1
6	Село Волосянка	1523	7,3
7	Село Ялинкувате	543	11,6
8	Село Хащованя	365	11,3
9	село Тухля	2806	10,7
10	село Головецько	524	14,2
11	село Опорець	929	12,8
12	село Хітар	412	18,3
13	село Кальне	243	15,4
14	село Тернавка	766	9,4
15	село Пішонець	369	9,5
16	село Лавочне	1198	9,7

Перешкодою для ефективного розвитку туризму, як і інших сфер економіки є катастрофічний стан технічної інфраструктури, а також перебування більшості осіб, які здійснюють свою діяльність у сфері туризму і не тільки, «у тіні», тобто без реєстрації. Проблемою є нестача кваліфікованих працівників, як одна з головних перешкод для розвитку, а мешканці визначають відсутність місцевих робочих місць, як основну причину міграції багатьох молодих людей.

«На території громади ведуть свою діяльність підприємства, які займаються лісництвом та іншими видами діяльності у лісовому господарстві, зокрема Славське ДЛГП «Галсільліс» та Державне підприємство «Славське лісове господарство», де працює більше 200 мешканців громади та сусідніх населених пунктів. Площа лісів у межах Славської територіальної громади перевищує 39 000 га. Варто зазначити, що на території громади функціонує близько 20 нелегальних пилорам, які не зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності та не сплачують місцеві податки» [17].

Діяльність Славської територіальної громади ґрунтується на засадах гласності, відкритості та широкої поінформованості громадян про результати роботи. При цьому, організаційна структура досліджуваної селищної ради представлена на рисунку 2.1.

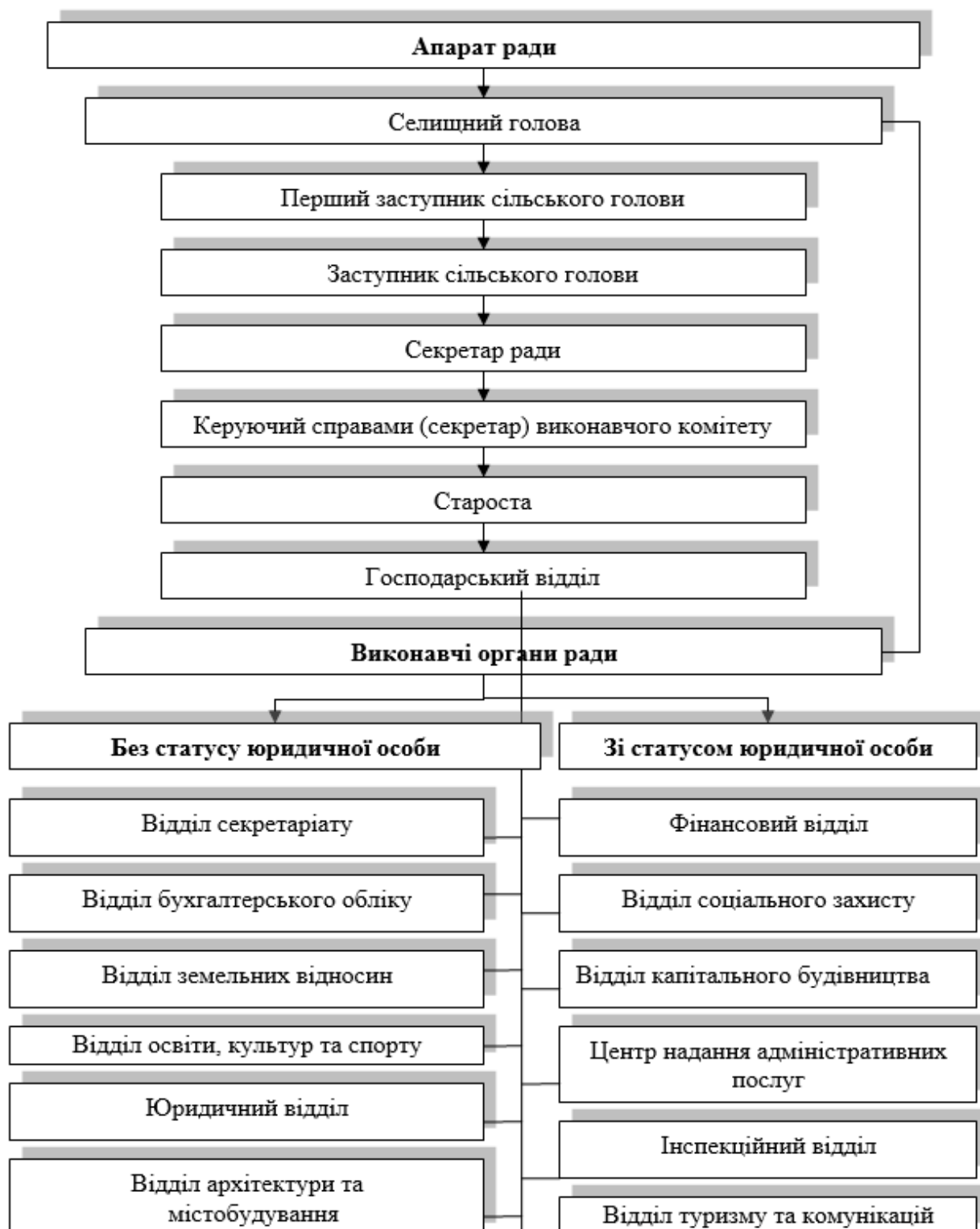

Рис. 1.1. Організаційна структура Славської селищної ради

У досліджуваній територіальній громаді існує відповідно свій природно-ресурсний потенціал, який має зберігатися та розвиватися на підставі сумісної роботи місцевої влади (голови ТГ, місцевої виконавчої ради, старост та ін. персоналу муніципальних органів) та громадськості. Для цього необхідно дотримуватися принципів демократії та прозорості влади, діяти згідно чинного законодавства в контексті відкритості даних:

- «відкривати дані місцевих бюджетів (проекти, рішення);
- застосовувати практику бюджетної участі громадян;
- проводити відкриті засідання місцевих рад, громадські слухання;
- створити можливість прийняття та швидкої обробки електронних звернень громадян, /запитів/, надання на них відповідей згідно Закону Про звернення громадян, тощо» [17].

Природно-ресурсний потенціал Славської територіальної громади являє собою суму всіх ресурсних потенціалів і має ряд особливостей, що визначають його специфіку.

Перша особливість — це безперервність природно-ресурсного потенціалу, яка виникає завдяки безперервності території. Ця безперервність є основою для існування природних об'єктів та явищ, а також слугує специфічним ресурсом, що забезпечує можливість господарського освоєння майже всієї території громади. В межах цієї безперервності можна говорити лише про варіації в потужності (кількості) природно-ресурсного потенціалу на різних ділянках громади.

Другою важливою особливістю є економічний аспект природно-ресурсного потенціалу. Він служить проміжною ланкою між населенням і природою, створюючи умови для розвитку різних сфер діяльності суспільства, зокрема промисловості та сільського господарства. Саме ці взаємозв'язки між природними ресурсами і економічною діяльністю можуть призводити до

складних екологічних проблем. Вони виникають через перетворення природних ресурсів у суспільно корисні матеріальні блага в процесі виробничої діяльності.

Основу природно-ресурсного потенціалу Славської територіальної громади складають такі ресурси, як земельні, водні, лісові та мінеральні. Від наявності та ефективного використання цих ресурсів в значній мірі залежить економічний розвиток громади та її здатність забезпечувати потреби місцевого населення.

«Статус Славська як відомого сьогодні гірськолижного курорту та туристичного осередку зумовлюють те, основою економічного розвитку громади є власне туристична індустрія. Водночас, створення об'єднаної територіальної громади сприяло активному розвитку таких секторів економічної діяльності, як торгівля, готельно-ресторанний бізнес, а також галузей, пов'язаних з сільським господарством, зокрема лісівництва. При цьому, найбільшими роботодавцями в межах громади є підприємства, які працюють в сфері лісового господарства та готельно-відпочинкового бізнесу (готельно-відпочинкові бази, готелі)» [17].

«Загальна площа ДП «Славське лісове господарство» Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства становить 24654 га, з яких 22387 га вкриті лісовою рослинністю землі. Це найбільш лісистий район Львівщини. Вкрита лісовою рослинністю площа у відношенні до загальної території підприємства становить 91%. При цьому, природно-заповідний фонд на території Славського лісгоспу становить 4965,9 га» [17], в тому числі, його види представлені в таблиці 2.2.

Водночас, аналіз зовнішньоекономічної діяльності Славської територіальної громади свідчить про те, що левову частку становить експорт деревини, який реалізується на базі двох лісгосподарських підприємств: «Галсільліс» та ДП «Славське лісове господарство».

Таблиця 2.2

Природно-заповідний фонд на території Славського лісгоспу

Види	Площа (га)	Мета створення
Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Бердо»	1085,0	Створений Постановою Ради Міністрів УРСР № 434 від 02.11.1984 р. з метою збереження і відтворення високопродуктивних букових, ялицевих і ялинових лісів природного походження, а також цінного в науковому відношенні букового криволісся.
Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Бузок угорський»	1,2	Створена рішенням Львівського облвиконкому № 495 від 09.10.1984 р. на території Климецького лісництва з метою збереження карпато-угорського ендеміка, унікальної рослини, занесеної в Червону книгу України
Геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Печера «Писана криниця»	0,1	Створена рішенням Львівського облвиконкому № 495 від 09.10.1984 р. на території Ополецького лісництва з метою збереження унікальної геоморфологічної пам'ятки – печери в скальних виходах тріщинуватих палеогенових пісковиків, оточеної буковим лісом.
Заповідне лісове урочище «Кремінь»	324,0	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 34 від 01.02.1991 р. на території Тухлянського лісництва з метою збереження високопродуктивних смерекових, смереково-ялицевих, букових насаджень, які розташовані на крутосхилах.
Заповідне лісове урочище «Димківці»	9,4	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 495 від 09.10.1984 р. на території Тухлянського лісництва з метою збереження високопродуктивного ялинового насадження штучного походження віком 85 років.
Заповідне лісове урочище «Рожанське»	3,6	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 495 від 09.10.1984 р. на території Рожанського лісництва з метою збереження високопродуктивного насадження ялини штучного походження віком 110 років.
Заповідне лісове урочище «Маківка»	397,0	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 34 від 01.02.1991 р. на території Головецького лісництва з метою збереження цінних ландшафтів з високопродуктивними еталонними насадженнями ялини звичайної.
Заповідне лісове урочище «Обнога»	314,0	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 34 від 01.02.1991 р. на території Рожанського лісництва з метою збереження цінних природних ландшафтів, вкритих буковими і смерековими насадженнями та зелено-вільховим криволіссям.
Заповідне лісове урочище «Довжки»	325,0	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 34 від 01.02.1991 р. на території Сможанського лісництва з метою збереження високопродуктивних букових та смереково-букових насаджень, в трав'яному вкритті яких є рідкісні види рослин, занесені до Червоної книги України.
Заповідне лісове урочище «Хітар»	394,0	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 34 від 01.02.1991 р. на території Ополецького лісництва з метою збереження високопродуктивного насадження смереки, а також тритона карпатського, занесеного в Червону книгу України.
Заповідне лісове урочище «Гаї»	1323,0	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 34 від 01.02.1991 р., розширення площі рішенням Львівської обласної Ради № 226 від 08.12.1999 р. на території Сможанського (604,0 га) та Климецького (719,0 га) лісництв з метою збереження високопродуктивних букових та смереково-букових насаджень, в трав'яному вкритті яких зустрічаються види рослин, занесені до Червоної книги України.
Заповідне лісове урочище «Бескид»	250,8	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 34 від 01.02.1991 р. на території Климецького лісництва з метою збереження високопродуктивного еталонного смерекового насадження I бонітету.

Заповідне лісове урочище «Тернівці»	122,0	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 495 від 09.10. 1984 р. на території Опорецького лісництва з метою збереження високопродуктивного насадження ялини звичайної.
Заповідне лісове урочище «Явірник»	142,0	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 34 від 01.02. 1991 р. на території Климецького лісництва з метою збереження високопродуктивних букових та смереково-букових насаджень, в трав'яному вкритті яких зустрічаються види рослин, занесені в Червону книгу України.
Заповідне лісове урочище «Магура»	267,0	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 34 від 01.02. 1991 р. на території Тухлянського лісництва з метою збереження високопродуктивних смеркових, смереко-ялицево-букових насаджень на крутосхилах Карпат.
Заповідне лісове урочище «Головецьке»	7,8	Створене рішенням Львівського облвиконкому № 495 від 09.10. 1984 р. на території Головецького лісництва з метою збереження високопродуктивного ялинового насадження штучного походження віком понад 95 років.

Разом з тим, основним фінансовим ресурсом ТГ є її бюджет, який при достатньому наповненні, раціональному розподіленні та мудрій муніципальній політиці дає змогу ефективно керувати всіма іншими ресурсними потенціалами, такими як: природний, демографічний, культурно-духовний, екологічний, тощо).

2.2. Оцінка ефективного використання природно-ресурсного потенціалу досліджуваної територіальної громади

Природно-ресурсний потенціал Славської ТГ визначає можливості її еколого-економічного розвитку. При цьому природно-ресурсний потенціал доцільно розглядати з різних позицій, як складову частину національного багатства. Він також характеризується здатністю природних ресурсів задовольняти потреби процесу виробництва культурних, матеріальних та духовних благ у вигляді товарів і послуг для забезпечення життєдіяльності населення та зростання їх добробуту.

Щоб виявити ефективність використання природно-ресурсного потенціалу Славської ТГ та його трансформацію в еколого-економічний потенціал важливими є ресурсні можливості громади, а також стан їх використання. При цьому природно-ресурсний потенціал Славської ТГ

формується за допомогою таких ресурсів: земельних, водних, мінеральних, лісових, повітряного простору, рекреаційних (лікувальних), флори та фауни. Разом з тим на природно-ресурсний потенціал чинять великий вплив географічне положення, природно-кліматичні та ландшафтні умови.

Нами охарактеризовано основні ресурсні можливості Славської ТГ, насамперед, наявні земельні ресурси (табл.2.3).

Таблиця 2.3

**Розподіл земель за призначенням на території Славської
територіальної громади**

Категорія земель	Площа земель, га
Землі сільськогосподарського призначення	4 900, 00
Землі житлової і громадської забудови	4 200, 00
Землі лісогосподарського призначення	3 800,00
Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення	93,36
Землі водного фонду	128,2
Землі рекреаційного призначення	73,7855
Інші землі	45,21

«Станом на 01.01 2024 року за даними державних реєстрів в досліджуваній громаді налічується наступна кількість земельних ділянок: Славська селищна рада – 1218 земельних ділянок; Нижньорожанківська сільська рада – 2 земельні ділянки; Либохорівська сільська рада – 1 земельна ділянка; Волосянківська сільська рада – 2 земельні ділянки; Головецька сільська рада – 1 земельна ділянка; Лавочненська сільська рада – 6 земельних ділянок; Ополицька сільська рада – дані відсутні у реєстрах; Тухлянська сільська рада – 7 земельних ділянок; Хітарська сільська рада – дані відсутні у реєстрах» [17].

Водночас, в межах громади найбільшими земельними банками, які включають землі лісогосподарського призначення є ДП «Славське лісове господарство» та Славське дочірнє лісогосподарське підприємство ЛПП «Галсільліс», що створене з метою ведення лісового господарства, раціонального використання, відтворення лісі, охорони та захисту.

Основне джерело фінансування реалізації завдань територіальної громади це власні доходи бюджету. При цьому, ПДФО перевищує 70% у структурі всіх надходжень до бюджету громади.

«Зазначимо, що у поточному році у рейтингу громад області за бюджетними показниками була Славська ТГ. Бюджетними показниками були: динаміка доходів загального фонду бюджету; індекс податкоспроможності; рівень дотаційності; видатки на 1 мешканця; власні надходження на 1 мешканця; видатки розвитку на 1 мешканця; частка видатків на утримання апарату управління до надходжень податків і зборів; видатки заробітної плати; відношення дефіциту до видатків на оплату праці» [17].

Проведений аналіз свідчить, що у досліджуваній громаді є хороша дохідна база (табл.2.4), є більше ресурсів з розрахунку на одного мешканця, оптимізовані видатки а це свідчить про те, що громадою краще використовуються її ресурси та наповнюється бюджет за рахунок податків і зборів. Водночас, громадою раціонально використовується видаткова частина.

Таблиця 2.4

**Доходи бюджету Славської територіальної громади
за 2019-2023 роки, млн. грн.**

Показники	2018 (сумарно)	2019 (сумарно)	2020 (сумарно)	2021 (сумарно)	2022 (сумарно)
Прибутковий податок з громадян/ Податок з доходів фізичних осіб	-	93,151	112,672	147,055	189,249
Єдиний податок(крім с/г виробників)	-	1,901	3,185	4,664	4,886
Єдиний податок від с/г виробників	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Доходи від відчуження нерухомості та землі	-	0,444	0,019	0,053	0,000
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	-	0,005	0,006	0,009	0,010
Плата за землю	-	1,961	3,103	2,885	3,227

Досягнення високих показників Славською ТГ відбувається за рахунок головного платника податків до бюджету громади - найбільших мереж

автозаправних комплексів в Україні ОККО. Власником яких є концерн «Галнафтогаз», який в перспективі планує збудувати на території громади новий гірськолижний курорт.

«Зазначимо, що на території адміністративного центру громади – смт Славське зосереджена лівова частка суб'єктів підприємницької діяльності, а саме: 74 фізичних осіб – підприємців, що становить 46,8% від загальної кількості зареєстрованих СГД – фізичних осіб в межах громади (158 осіб); 60 юридичних осіб (за винятком державних структур, комунальних під діють в секторі торгівлі та готельно-відпочинкового бізнесу. При цьому, на території Славська діють також 2 зареєстровані підприємства, які спеціалізуються в галузі лісопильного та стругального виробництва і 1 – в лісозаготівлі» [17].

Відтак, найбільші платники податків у Славській територіальній громаді представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Найбільші платники податків у громаді станом на 01.01.2024 р.

Назва	Сплачено ПДФО	Акциз	Плата за землю	Податок на нерухомість
ТЗОВ "ОККО-Драйв"	54 587 569,45	43 693,00	-	-
ПАТ "Концерн Галнафтогаз"	33 244 249,33		-	-
ТЗОВ "ОККО-Схід"	6 553 834,58		-	-
ПП "Автотранском"	8 249 952,20		-	-
Славська селищна рада	6 245 567,27		-	--
ТЗОВ ТВК "Львівхолод"		284090,00	-	-
ВОДОГРАЙ-ЗВОРЕЦЬ ТОВ	-	65565,00	-	
ТЗОВ "Горари"	-	50253,00	-	-
ФОП СТЕЧАК СЕРГІЙ ІГОРОВИЧ	-	24307,00	-	-
АТ "Українська залізниця"	-	-	1.790.581,42	303.860,81
ДП "Славське лісове гос-во"	-	-	137.552,87	162.567,61
ПП "Спецбудтехніка"	-	-	52.323,72	147.900,00
ТЗОВ "Резорт Перлина Карпат"		-	47.006,54	140.947,95
ТЗОВ "Рожанка"	-	-	36.040,69	103.336,24

«Дохідна частина бюджету громади формується з власних доходів та міжбюджетних трансфертів. До загального фонду бюджету Славської селищної ради протягом січня місяця 2024 року надійшло 35866,168 тис. грн., в т.ч. 29923,9 тис. грн. власних доходів, що становить 109,8% до планових показників на звітний період. Основним бюджетоутворюючим податком залишається податок на доходи фізичних осіб, виконання якого за період становить 25372,948 тис. грн. або 70,7% до усіх надходжень. При цьому, важливе значення відіграють в надходженнях загального фонду - місцеві податки і збори, які поповнили бюджет громади на суму 3685,3 тис. грн.» [17]. З них податки і збори, які надійшли відображено в (табл.2.6).

Таблиця 2.6

**Місцеві податки і збори в надходженнях загального фонду бюджету
Славської селищної ради станом на 01.02.2024 року**

	Види місцевих податків і зборів	Сума, тис. грн.
1.	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості.	22,2
2.	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості.	96,7
3.	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості.	37,6
4.	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості.	652,2
5.	Земельний податок з юридичних осіб.	1227,5
6.	Орендна плата з юридичних осіб.	93,7
7.	Земельний податок з фізичних осіб.	140,9
8.	Орендна плата з фізичних осіб.	51,9
9.	Туристичний збір.	46,4
10.	Єдиний податок.	1316,2

«З початку 2024 року до бюджету громади крім власних надходжень, податків і зборів, надійшло 5867,3 тис. грн. офіційних трансфертів., в т.ч.

освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам – 5867,3 тис. грн. А до спеціального фонду бюджету Славської селищної ради за вказаний період надійшло 22,3 тис. грн., в т.ч.: екологічний податок – 0,6 тис. грн.; надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством – 21,7 тис. грн.» [17].

«За звітний період проведено видатки загального фонду бюджету в сумі 9163,1 тис. грн., в тому числі: державне управління - 2262,1 тис. грн.; освіта – 3982,7 тис. грн.; охорона здоров'я – 999,6 тис. грн. (без коштів НСЗУ); соціальний захист та соціальне забезпечення – 681,5 тис. грн.; культура і мистецтво – 117,4 тис. грн.; фізична культура і спорт – 305,0 тис. грн.; житлово-комунальне господарство – 814,8 тис. грн.» [17].

Ефективність використання природно-ресурсного потенціалу громади значною мірою залежить як від об'єктивних, так і від суб'єктивних чинників. До об'єктивних чинників можна віднести географічне положення громади, її історичний розвиток, а також напрямки спеціалізації підприємств, що функціонують на її території. Суб'єктивні чинники, у свою чергу, включають рівень організації виробництва та праці, а також зусилля колективу підприємств громади для оптимізації процесів і досягнення високих результатів.

Обсяг природно-ресурсного потенціалу громади можна визначити тільки при комплексному підході, що охоплює всі види ресурсів і враховує різний ступінь їхнього впливу на виробництво продукції на підприємствах різної спеціалізації. Такі підприємства можуть перебувати в різних природно-економічних умовах, що також потрібно враховувати.

Природно-ресурсний потенціал громади є сукупністю природних ресурсів та умов, що створюють умови для максимального обсягу виробництва споживчих вартостей на поточному етапі розвитку продуктивних сил та виробничих відносин. Водночас важливо, щоб цей потенціал зберігав здатність до сталого відтворення, що забезпечить його довгострокову ефективність.

Використання природно-ресурсного потенціалу громади передбачає його економічну оцінку. Однак слід зазначити, що на сьогоднішній день існуючі методичні підходи до оцінки окремих видів природних ресурсів не можуть надати комплексної оцінки всього природно-ресурсного потенціалу громади. Вони також не враховують синергетичний ефект, що виникає при одночасному використанні всіх природних ресурсів громади в процесі суспільного виробництва.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЇЇ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

3.1. Напрями удосконалення стратегічного планування використання природно-ресурсного потенціалу досліджуваної територіальної громади

В сучасних умовах природно-ресурсний потенціал спроможний забезпечити перехід територіальних громад на інтенсивні стабільні засади їх розвитку. Відтак, основним завданням в контексті пошуку оптимальних умов для забезпечення ефективності використання та збереження природних ресурсів є удосконалення стратегічного планування використання природно-ресурсного потенціалу досліджуваної ТГ.

«Стратегічне планування – це системна технологія обґрунтування та ухвалення найважливіших рішень щодо місцевого розвитку, визначення бажаного майбутнього стану території та способу його досягнення, що базується на ситуаційному аналізі зовнішнього оточення території та її внутрішнього потенціалу і полягає у формуванні узгоджених з територіальною громадою дій, на реалізації яких концентруються зусилля, ресурси основних суб'єктів місцевого розвитку» [19].

«КМУ затвердив на 2021-2027 роки Державну стратегію регіонального розвитку (Постанова від 5 серпня 2020 р. № 695), яка є основним планувальним документом для реалізації секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних сферах, досягнення ефективності використання державних ресурсів у територіальних громадах та регіонах в інтересах людини, єдності держави, сталого розвитку історичних населених місць та збереження традиційного характеру історичного середовища, збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів для

нинішнього та майбутніх поколінь українців» [4].

«Оновлена Державна стратегія регіонального розвитку (ДСРР) на 2021 - 2027 роки територіально орієнтована, враховує виклики сьогодення та завдання євроінтеграції, спирається на реальні потреби регіонів та громад» [4]. Відтак, в цьому контексті важливим є стратегічне планування використання природно-ресурсного потенціалу територій. Проте, в процесах розробки стратегічних програм можуть виникати недоліки, які потребують усунення. Тому доцільним є розробка заходів ТГ в контексті стратегічного використання природно-ресурсного потенціалу, підвищення конкурентоспроможності територій та створення умов для їх комфортного та ефективного існування в умовах сьогодення та в перспективі.

Метою розвитку природно-ресурсного потенціалу громади повинно бути формулювання стратегічного плану, який буде орієнтований на майбутнє, а не лише на досягнуті результати. Це означає, що планування має бути спрямоване на довгостроковий розвиток, передбачаючи потенційні зміни і виклики. Важливо, що процес розробки стратегічного плану не обмежується лише участю експертів — активну роль у ньому повинна брати й громада. Включення громадськості у вигляді робочої групи дозволяє забезпечити врахування різноманітних інтересів і потреб населення.

Обговорення стратегічного вибору має проходити в публічному форматі, з використанням засобів масової інформації, громадських слухань, опитувань і фокус-груп, що забезпечує виявлення і узгодження інтересів різних соціальних і економічних груп. Це дає можливість сформулювати консенсус щодо пріоритетів розвитку громади, що є важливим для досягнення сталого прогресу.

Крім того, склад робочої групи, яка займається підготовкою та реалізацією стратегічного плану, може змінюватися в процесі роботи, адаптуючись до нових умов і пріоритетів території. Стратегічний план не повинен бути статичним або жорстким: він має залишатися гнучким, щоб мати можливість адаптуватися до змін середовища і нових викликів.

Для досягнення поставлених стратегічних цілей ми вважаємо доцільним застосування проектного підходу, що дозволить системно реалізувати завдання, передбачити необхідні ресурси і етапи реалізації, а також забезпечити моніторинг і коригування плану на кожному етапі розвитку.

«Заходи, що містяться у річному плані дій стосовно використання та розвитку природно-ресурсного потенціалу, повинні бути чітко визначені, мати розроблені критерії оцінки діяльності, фінансові показники, терміни та визначених осіб, які відповідальні за виконання. Процес реалізації стратегічного плану використання та розвитку природно-ресурсного потенціалу має постійно контролюватися, повинен проводитися аналіз змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі території та відповідно показників оцінки рівня досягнення цілей та кінцевого результату» [20].

В контексті використання та розвитку природно-ресурсного потенціалу громадою планування її практичної діяльності має здійснюватися за такими етапами:

1. Формування робочої групи з управління та розвитку природно-ресурсного потенціалу ТГ. Робоча група має бути як дорадчий орган та повинна складатися з представників влади (працівників місцевого самоврядування, депутатів, старост), представників місцевого бізнесу та асоціації підприємців, захисників природи, громадськості, освіти та споживачів, молодих робітників та інших. Рада узгоджує питання існування, структури та регулювання робочої групи громади. Оптимальною кількістю членів робочої групи є кількість від 5 до 15 осіб. Рекомендовано проводити засідання робочої групи один раз в квартал.

2. Проведення засідань робочої групи громади. Засідання робочої групи з управління та розвитку природно-ресурсного потенціалу має здійснюватися на постійній основі. Народою визначається періодичність засідань та діяльність робочої групи. Питаннями перших засідань є: моніторинг наявного природно-ресурсного потенціалу; учасників засідання ознайомлюють із профілем громади (структура природно-економічна та демографічна); визначають інформацію для розміщення на сайті громади, а саме: здійснюють опис

природно-ресурсного потенціалу ТГ та розміщують проект стратегії розвитку ТГ, тощо).

3. Наступний етап – здійснення підготовки природно-ресурсного профілю ТГ. На засіданнях робочої групи здійснюється збір інформації, її розгляд та заповнення природно-ресурсного профілю інформацією про можливості та об'єкти громади. Доцільним є створення підготовленого природно-ресурсного та економічного профілю на веб-сайті спільноти.

4. Визначення стратегічного бачення та цілей розвитку природно-ресурсного потенціалу робочої групи та громадян територіальних громад за допомогою опитування. В цьому контексті на засіданні робочої групи виокремлюється на основі наявних можливостей громади відповідно до її профілю стратегічне бачення та цілі природно-ресурсного розвитку.

5. На наступному засіданні робочої групи виокремлюють інструменти місцевого розвитку природно-ресурсного потенціалу та визначають дії, що є необхідними для досягнення бачення та стратегічних цілей розвитку природно-ресурсного потенціалу, а саме у підтримці бізнесу, сприянні підприємництву, залученні нових інвестицій для екологічних проєктів видобутку та використанні зеленої енергетики, проєктів з утилізації сміття. При цьому важливим є зосереджена їх увага на наявності ресурсів та можливостях ТГ. Разом з тим, вибір інструментів місцевого економічного розвитку здійснюється за допомогою: стратегії розвитку громади, геолокаційних, економічних даних, картосхеми ТГ та сусідніх громад, опитування представників компаній, муніципальної влади сусідніх громад або міжмуніципальної співпраці, тощо. В процесі обговорення результатів здійснюється визначення інструментів місцевого розвитку природно-ресурсного потенціалу. Визначені інструменти використовують для розвитку місцевої економіки.

Зазначимо, що має бути певна відповідність програми місцевого розвитку природно-ресурсного потенціалу до стратегії розвитку ТГ. Депутатами місцевої ради затверджується підготовлена програма місцевого розвитку природно-ресурсного потенціалу та опубліковується на веб-сайті спільноти.

Ми вважаємо, що в контексті стратегічного планування використання та розвитку природно-ресурсного потенціалу ТГ вважаємо доцільно використовувати варіативний портфель базових функціональних стратегій громад, що засновані на маркетингових концепціях та спрямовані на ефективне використання ресурсного потенціалу (табл.3.1). Відтак, формування цілей соціально-економічного розвитку ТГ здійснюється враховуючи вищезазначені стратегії при плануванні розвитку використання природно-ресурсного потенціалу.

Таблиця 3.1

Варіативний портфель базових функціональних стратегій розвитку та використання природно-ресурсного потенціалу територіальних громад

Вид стратегії	Характеристика стратегії та результат
Ресурсозбереження в територіальній громаді	Формування конкурентних переваг територіальної громади за рахунок активної ресурсозберігаючої діяльності. Результат: зростання доходів від реалізації інноваційної продукції (послуг), економія ресурсів громади.
Стратегія конкурентних інновацій в територіальній громаді	Фокусування на забезпеченні конкурентних переваг зарахунок інновацій як у сфері ресурсного використання, так і в контексті створення інноваційної продукції (послуг). Результат: Зростання прибутку за рахунок зниження собівартості продукції (послуг) в результаті інноваційних перетворень, оптимізація споживання ресурсів за рахунок інновацій.
Стратегія нових конкурентних можливостей	Зосередження на посиленні конкурентних позицій через впровадження конкурентних ініціатив. Результат: Формування сприятливого інвестиційного клімату територіальних громад.
Ресурсозбереження як вимога ринку	Направленість на зниження ресурсного споживання, впровадження активних ресурсозберігаючих заходів. Результат: Зростання надходжень до місцевого бюджету; скорочення обсягів споживання різних ресурсів.
Стратегія технологічного оновлення (модернізації)	Зосередження зусиль господарських суб'єктів на технічному та технологічному оновленні. Результат: Зниження собівартості, зростання чистого прибутку, підвищення конкурентоспроможності.
Диференційована стратегія	Фокусування господарської діяльності на напрямках активного захисту досягнутих позицій; впровадження заходів щодо ресурсозбереження. Результат: Зниження собівартості продукції, зростання рентабельності виробництва, підвищення конкурентоспроможності.
Стратегія скорочення витрат	Скорочення витрат по всім статтям видатків управління територіальною громадою. Результат: Скорочення витрат; підвищення рівня прибутковості.
Стратегія реалізації (надання в оренду) частини активів	Отримання додаткових фінансових ресурсів за рахунок здачі в оренду частини активів. Результат: Отримання додаткових фінансових ресурсів, підвищення рівня ефективності функціонування.

Таким чином, природно-ресурсний потенціал є джерелом та засобом відтворення ТГ. При цьому можливості більш ефективного його використання вимагають забезпечення повноцінного відтворення всіх його складових, які дають можливість забезпечити соціально-економічний та людський розвиток ТГ з максимальним задоволенням її потреб.

3.2. Розробка методичних засад економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу досліджуваної територіальної громади

В контексті перспектив економічного та соціального розвитку досліджуваної ТГ важливим є розробка методичних засад економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу.

Одним із стратегічних завдань місцевого самоврядування є забезпечення фінансової спроможності громади, якої можна досягнути за допомогою ефективного використання внутрішнього ресурсного потенціалу ТГ. Внутрішній потенціал формується за допомогою таких складових: природно-кліматичної, фінансової, економіко-виробничої, соціально-інфраструктурної, управлінської, трудової та туристично-рекреаційної.

«Природно-ресурсний потенціал ТГ є сукупністю природних ресурсів і природних умов, які знаходяться в певних географічних межах та забезпечують задоволення економічних, екологічних, соціальних, культурно-оздоровчих та естетичних потреб населення відповідної території. Аналіз ефективного використання ендогенного природно-ресурсного потенціалу кожної громади дає інформацію про власні можливості щодо його подальшого використання, примноження та збереження» [6].

Зазначимо, що фінансова складова внутрішнього ресурсного потенціалу формується за допомогою власних фінансових ресурсів ТГ та відображає передумови соціально-економічного та людського розвитку, а саме: підприємницькі, інноваційні, бюджетні та інвестиційні. Ефективність використання внутрішнього фінансового потенціалу місцевого

самоврядування залежить від його мобілізації та нагромадження. Відтак, це дає можливість для активізації інвестиційної діяльності на місцях. В цьому контексті спрямовується належна частина доходів на цілі розвитку ТГ.

Ми вважаємо, що на місцевому рівні управління природно-ресурсним потенціалом доцільним є запровадження програмно-цільового методу. Водночас, аналіз розвитку територій показує, що в існуючих процесах розробки стратегічних програм щодо використання природно-ресурсного потенціалу територіальних громад існують недоліки, зокрема:

- «недостатній ґрунтовний аналіз наявних територіальних ресурсів. Аналітичні розділи програми містять лише опис соціально-економічної ситуації, рідко відображають тенденції розвитку, набагато рідше аналіз природного, економічного та фінансового потенціалу, майже відсутній аналіз переваг та недоліків територіального розвитку. зовнішніх факторів, що впливають на нього;

- нечіткість постановки основних цілей (часто цілі розвитку території дуже розмиті та загальні, немає чіткого розподілення такого ресурсу як «бюджет» на досягнення конкретної мети, окремі об'єкти ідуть в проектах бюджету чи в затвердженому бюджеті під певною загальною категорією видатків, тощо);

- у місцевих програмах важко знайти чітке формулювання та наукове обґрунтування стратегічного вибору;

- основним недоліком програм є нечітко прописані алгоритми реалізації програмної діяльності;

- недостатній зв'язок між різними інфраструктурними територіальними елементами та галузевими програмами, що діють на відповідній території, відсутня єдина методологічна база їх розробки;

- некоректно розписана діяльність щодо виконання стратегічних дій в контексті обсягу бюджету, передбаченого на таку діяльність;

– через недостатність коштів на розвиток, щорічні плани в основному спрямовані на заповнення прогалин без злагодженої роботи на майбутнє, що не сприяє раціональному використанню коштів;

– не існує практики моніторингу та коригування процесу реалізації програм розвитку природно-ресурсного потенціалу при зміні зовнішніх чи внутрішніх факторів» [15].

Зазначимо, що в контексті розробки методичних засад економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу, економічну оцінку можна вирахувати сумуванням показників економічних оцінок окремих видів природних ресурсів. Така оцінка може здійснюватися за допомогою таких методичних підходів як: результативного, рентного, відтворювального, затратного та затратно-ресурсного (рис.3.1).

Рис. 3.1. Методичні підходи економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу громади

Примітка. Побудовано автором самостійно

При цьому, за допомогою витратного підходу враховуються витрати праці, що є необхідними на відтворення кількісних та якісних властивостей природних ресурсів та їх підготовку до залучення у господарську діяльність.

«За результативним підходом економічна оцінка окремих видів природних ресурсів визначається за показниками їх кінцевого використання: валовий дохід, додана вартість, одержаний прибуток. Затратно-ресурсний

підхід базується на поєднанні витрат на освоєння природних ресурсів і доходу від їх використання в процесі господарської діяльності. Відтворювальний підхід враховує сукупні витрати, необхідні на відтворення відновних природних ресурсів. Рентний підхід заснований на використанні диференціальної ренти першого роду і передбачає облік споживчих властивостей окремих видів природних ресурсів. Рентний підхід має певні переваги. По-перше: кращі за якістю природні ресурси мають вищу оцінку; по-друге: витрати на розвідку та освоєння природного ресурсу орієнтовані на середній рівень, а відповідно оцінка є більш об'єктивною; по-третє: враховується фактор обмеженості природного ресурсу» [25].

Аналізуючи методичні підходи до економічної оцінки природних ресурсів, можна зробити висновок, що рентний підхід є найбільш доцільним для оцінки більшості видів природних ресурсів. Це пояснюється тим, що рентний підхід дозволяє забезпечити порівнянність оцінок різних ресурсів, що робить його найбільш прийнятним для комплексної оцінки природно-ресурсного потенціалу території. За допомогою цього підходу можна враховувати доходи, які можуть бути отримані від використання ресурсів, що дозволяє оцінити їх економічну ефективність.

Однак важливо зазначити, що хоча рентний підхід є корисним, він не здатен забезпечити комплексну оцінку природно-ресурсного потенціалу в цілому. Він не може врахувати всі взаємозв'язки між різними видами природних ресурсів, а також синергетичний ефект, що виникає від їх сумісного використання. Взаємодія різних ресурсів може створювати додаткові вигоди або ж, навпаки, негативно впливати на економічний результат, що потребує більш детального аналізу в рамках інтегрованого підходу.

Проведений нами SWOT-аналіз діяльності Славської ТГ у відповідності до методології стратегічного планування на нижньому адміністративно-територіальному рівні, дає нам можливість виявляти внутрішні характеристики громади, які в контексті перспективного розвитку ТГ можна охарактеризувати її сильні та слабкі сторони. А також враховуючи специфічні особливості ТГ та

її соціально-економічний контекст можна виокремити чинники її зовнішнього середовища, які становитимуть для неї можливості для розвитку або загрози для його стримування (табл.3.2).

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз діяльності Славської ТГ

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
Вдале географічне розташування та привабливі ландшафти	Відсутність привабливих туристичних пропозицій
Наявність туристичних об'єктів	Низька податкова культура мешканців громади
Статус гірськолижного курорту та впізнаваність бренду	Поганий стан внутрішніх доріг громади
Транспортне сполучення: залізниця та якісна автомобільна дорога	Відсутність якісної системи водовідведення, водопостачання, каналізування та вивезення ТПВ
Найбільший бюджет розвитку серед ТГ Львівської області	Низький рівень доходів населення
	Відсутність інфраструктури ринкових послуг
	Незадовільний стан споруд комунальної власності
	Відсутність досвіду залучення позабюджетних коштів
	Низька екологічна свідомість населення
	Специфіка гірського ландшафту
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
Розвиток курортного потенціалу громади	Трудова еміграція населення
Створення комплексу соціальних та адміністративних послуг	Нестабільність політичної ситуації
Розвиток скотарства	Скорочення купівельної спроможності населення
Залучення позабюджетних коштів для відновлення пам'яток та створення рекреаційних об'єктів	Відсутність якісних виконавців робіт
Розвиток талановитої молоді	Забруднення річок та лісів
Розвиток громадської інфраструктури	
Використання альтернативних джерел енергетики	
Зростання попиту на екологічно чисту продукцію	
Розвиток ринку послуг	
Відкриття альтернативних доріг міжобласного значення	

SWOT-аналіз свідчить, що в Славській ТГ в контексті використання природно-ресурсного потенціалу пріоритетною є туристична сфера. При цьому створюються умови для розвитку інших сфер економіки, у які залучаються інвестиції внутрішніх та зовнішніх інвесторів. Відтак, в процесі використання природно-ресурсного потенціалу ТГ має можливості щодо розвитку курортного потенціалу громади. Разом з тим, слабкою стороною є відсутність якісної системи водовідведення, водопостачання, каналізування та вивезення ТПВ. Проблема накопичення твердих побутових відходів у несанкціонованих сміттєзвалищах свідчить про нерозв'язану у громаді проблему управління ТПВ та водоканалізаційним господарством. При цьому актуальною є проблема рекультивації існуючого полігону ТПВ. А загрозу становить забруднення річок та лісів.

В Славській ТГ завдання щодо довкілля та охорони навколишнього природного середовища, в якому перебувають мешканці громади, є надзвичайно важливими та потребують вирішення. Відтак, першочерговими заходами є припинення вирубки лісів та налагодження системи каналізування, водовідведення та водоочисних споруд. Ці заходи є позитивними проте потребують значних капіталовкладень та відповідальності за стан довкілля самих мешканців ТГ.

«В операційній цілі «Громада, де бережуть навколишнє природне середовище» Стратегії розвитку Славської ТГ, яка розроблена до 2025 року виокремлено такі завдання: «забезпечення чистоти водойм, повітря та території громади; озеленення вулиць населених пунктів громади та повернення їм карпатського вигляду; збереження лісу; формування свідомого ставлення мешканців до стану довкілля» [17]. Відтак, економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу досліджуваної території дасть можливість визначити його загальну величину потенціалу, ступінь його використання та відтворення, здійснити аналіз співвідношення оцінок окремих видів природних ресурсів та ефективність їх залучення у господарську діяльність.

ВИСНОВКИ

Дослідження на тему «Удосконалення використання природно-ресурсного потенціалу територіальної громади» дає змогу виокремити наступні висновки та пропозиції:

1. Досліджено сутність природно-ресурсного потенціалу ТГ як «сукупну продуктивність природних ресурсів, засобів виробництва і предметів споживання, виражену в їхній суспільній споживній вартості на певній території в певний період часу». Поняття природно-ресурсний потенціал містить в собі наступні складові: демографічний, природний, управлінський (владний), виробничо-технічний, майновий, фінансовий, інвестиційно-інноваційний та інші потенціали, притаманні тій чи іншій території. Рациональне використання природно-ресурсного потенціалу територіальних громад базується на принципах: системності, комплексності, оптимальності; синергізму; самовідновлюваності.

2. Проведення SWOT-аналізу є інструментом, що відображає проблеми та загрози та допомагає зосередитися на тих областях, в яких наявні найбільші перспективи та можливості розвитку ТГ враховуючи при цьому природно-ресурсний потенціал. Нами досліджено, що ефективність використання природно-ресурсного потенціалу залежить від об'єктивних чинників (географічне положення, напрямки спеціалізації підприємств в територіальній громаді) та суб'єктивних - зусилля колективу, рівень організації виробництва та праці.

3. В контексті використання природно-ресурсного потенціалу важливе значення мають фінансові можливості територіальних громад на перспективу, оскільки показує, що потрібно враховувати, і незадіяні ресурси території, зокрема мінеральні, рекреаційні і лісові. Оцінка фінансових можливостей ТГ від використання незадіяних її природних ресурсів має базуватися на прогнозованих розрахунках доцільності їх використання на визначений період часу з врахуванням витрат на реалізацію.

4. Нами проведений аналіз стану та можливостей використання природно-ресурсного потенціалу Славської ТГ. Діяльність Славської ТГ ґрунтується на засадах гласності, відкритості та широкої поінформованості громадян про результати роботи. У досліджуваній ТГ існує відповідно свій природно-ресурсний потенціал, який зберігається та розвивається на підставі сумісної роботи місцевої влади та громадськості. природно-ресурсний потенціал Славської ТГ формується за допомогою таких ресурсів: земельних, водних, мінеральних, лісових, повітряного простору, рекреаційних (лікувальних), флори та фауни.

5. Основне джерело фінансування реалізації завдань ТГ це власні доходи бюджету. При цьому, ПДФО перевищує 70% у структурі всіх надходжень до бюджету громади. Аналіз свідчить, що у досліджуваній громаді є оптимізовані видатки і є більше ресурсів з розрахунку на одного мешканця, це свідчить про краще використання своїх ресурсів та наповнення бюджету за рахунок податків і зборів. Водночас, громада раціонально використовує видаткову частину.

6. Запропоновано подолання недоліків в існуючих процесах розробки стратегічних програм щодо використання природно-ресурсного потенціалу ТГ, розроблено сценарій планування подальшої практичної діяльності досліджуваної громади в контексті використання та розвитку її природно-ресурсного потенціалу, де передбачено створення робочої групи з управління та розвитку природно-ресурсного потенціалу громади, проведення на постійній основі засідань робочої групи, підготовка «природно-ресурсного» профілю громади, підготовка, затвердження та виконання проектів місцевого розвитку природно-ресурсного потенціалу, ефективна співпраця з громадянами стосовно всіх питань майбутнього розвитку потенціалу ТГ.

7. Обґрунтовано, що для досягнення пріоритетів та стратегічних цілей доцільним є використання проектного підходу. «Заходи, що містяться у річному плані дій стосовно використання та розвитку природно-ресурсного потенціалу, повинні бути чітко визначені, мати розроблені критерії оцінки діяльності, фінансові показники, терміни та визначених осіб, які відповідальні

за виконання. Процес реалізації стратегічного плану використання та розвитку природно-ресурсного потенціалу має постійно контролюватися, повинен проводитися аналіз змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі території та відповідно показників оцінки рівня досягнення цілей та кінцевого результату» .

8. Запропоновано під час розробки стратегії розвитку природно-ресурсного потенціалу ТГ використовувати варіативного портфеля базових функціональних стратегій громад, заснованих на маркетингових концепціях та спрямованих на ефективне використання ресурсного потенціалу, які допоможуть громаді сформувати цілі її подальшого соціально-економічного розвитку.